

"מראות הצובאות"

[פרשת ויקהל (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

על מדות טובות ומדות רעות שהן 'בר-מצרא' זו לזו.

"ויעש את הכיור... במראות הצובאות אשר צבאו פתח אוהל מועד" (שמות לח, ח).

רש"י מפרש: "בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן. והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע. (=לעורר תאוות יופי, ומן המותר עלול להגיע אל הנאסה) אמר לו הקב"ה: 'קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל! שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים'. כשהיו בעליהן יגיעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם, ונוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה, ומשדלתו בדברים לומר 'אני נאה ממך' ומתוך כך מביאות בעליהן לידי תאוה, ונזקקות להן ומתעברות ויולדות שם, שנאמר 'תחת התפוח עוררתיך'. וזהו שנאמר במראות הצובאות. ונעשה הכיור מהם, שהוא לשים שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו (לאשה סוטה) למי שקנא לה בעלה ונסתרה. כך דרש רבי תנחומא".

מכאן אנו למדים עקרון גדול.

חוץ מעצם המעשה שבני אדם עושים, יש לתת תשומת-לב לתוכן המחשבתי הגורם לאותו המעשה.

- יש והאדם עושה דבר מצוה – אבל כל כולה הוא דבר מגונה ורע.
- יש שהאדם עושה דבר הנראה פגום – וכל כולו קודש.

ונביא שלוש דוגמאות של העושה 'טוב' והוא בעצם רע –

1. יש שליח ציבור העובר לפני התיבה בתפילה "ומתכוין להשמיע קולו ושמח בקולו (הנעים), עליו נאמר, "נתנה עלי בקולה, על כן שנאתיה" ("פלא יועץ", ערך 'שליח ציבור'). כלומר, קולו כמתחנן ומתרפס לפני הקב"ה, אבל בעצם הוא למד כיצד להציג ולהעמיד פנים של מתחנן, ואין כוונתו אלא למען כבוד הבריות או למען התשלום.
2. יש הנותן הרבה כסף לצדקה ולעניים, ואין כוונתו אלא להתגדל ולהתיחר (עיין ב"ב י:).
3. ידוע שמנהיג הציבור צריך לנהוג ביד רמה כדי שישמעו בקולו. אבל "פרנס המטיל אַימה יתרה על הציבור שלא לשם שמים" אין לו חלק לעוה"ב, וגם לא יזכה לראות צאצאים ת"ח (ר"ה יז:).

[הערה. לדוגמה של מעשה טוב בחיצוניותו, המתרוקן מתוכו בגלל חוסר כוונה רצויה,

א. עיין רמב"ם בפירוש למשניות על אבות ב' "שנאת הבריות" שישנו מתבודד ופורש מהבריות, לא מתוך קדושה, אלא מתוך מרה-שחורה.

ב. וכן עיין מהר"ל על אבות (דף קפ) שישנו הממעט בעסק ועוסק בתורה, לא מתוך אהבת תורה, כי אם מתוך שנאת הטורח הגופני!]

וכן להיפך, ישנן דוגמאות של אדם הנראה לכאורה שמתנהג שלא פְּתוּרָה, ואעפ"כ כולו נוהג כרצון ה', וזהו בגלל שכוונתו לשם שמים, ונביא שלוש דוגמאות –

1. יש שמותר לתלמיד לספר לרבו לשון הרע על תלמיד אחר, וכוונתו לתועלת כדי שרבו יטפל בו, כמו רבי יוחנן בן נורי שהיה מספר לרבו גמליאל על רבי עקיבא (בתחילת לימודו) והיה לוקה (ר' עקיבא) מגערות רבו (ערכין טז:). אבל ריב"ן התכוון לטובת ר' עקיבא, אע"פ שהרואה היה עלול לחשוב שמחפש רעתו.

[תוספת התלמיד. עוד מצאנו ביומא עח. – "ריש גלותא איקלע להגרוניא (=שם מקום), לבי רב נתן. רפרם וכולהו רבנן אתו לפירקא. (לשמוע דרשתו של ראש הגולה). רבינא לא אתא. למחר בעי רפרם לאפוקי לרבינא מדעתיה דריש גלותא. (שלא ישנאהו על כך שלא בא רבינא לשיעורו! רש"י) אמר ליה (רפרם לרבינא): מאי טעמא לא אתא מר לפירקא? אמר ליה הוה כאיב לי כרעאי. (אמר ליה) איבעי לך למיסם מסאני. (אמר ליה) גבא דכרעא הוה. איבעי לך למרמא סנדלא. אמר ליה: עורקמא דמיא הוה באורחא. (אמר ליה) איבעי לך למעבריה דרך מלבוש! אמר ליה: לא סבר לה מר להא דאמר רב אשי, סנדל – לכתחלה לא?!. רואים שרפרם "חקר" את רבינא בנוכחות ראש-הגולה כדי שהלה ישמע את תשובות רבינא ולא יקפיד עליו! אולם למתבונן מן הצד, היה עשוי להיראות כאילו שרפרם מחפש בשאלותיו להכשיל ח"ו את רבינא!]

2. "כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש, אינו ת"ח" (יומא כג.). וביאר בגליון מהר"ץ חיות (על שבת סג.) שהכוונה "כנחש", כמו שהנחש בכל מה שהוא אוכל רק טועם טעם עפר (יומא עה.), כך ת"ח ההוא לא מרגיש בנקמה זו שום הנאה אישית. ומבואר ברמב"ם (סוף הל' תלמוד תורה): "במה דברים אמורים (שיש לת"ח למחול לאחרים על בזיונו)? כשבזוהו או חרפוהו בסתר. אבל ת"ח שביזוהו או חרפוהו אדם בפרהסיא – אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש על זה, שזה בזיון התורה, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו". הרי שהמעשה מבחץ, כוחו רע ומשחית, אבל כוונתו לשם-שמים – הופכת אותו למצוה.

3. "וַיִּנְתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ" שנשתייר מעבר לנהר כדי להציל פכים קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם (חולין צא.). שהרי נשאר לבד במקום של סכנה. וחז"ל הסבירו "לפי שאין פושטין ידיהם בגזל" (שם). כלומר, אין רצונן שיזדקקו לבקש ממישהו מתנה, או חוששים שמחמת הדחק הכלכלי יתירו לעצמם ממונם של הזולת בדבר שהוא מפוקפק. הרי לפנינו שאילו היה מדובר באדם אחר היינו אומרים 'הרי זה קמצן' ומדה מגונה. אבל כוונה לשם שמים של הצדיק הופכת את הענין למצוה רבתית.

דורנו עוסק הרבה בחיצוניות המעשה. דנים הכל לפי פעולת האברים אם זה תואם את הנאמר בשולחן ערוך או לא. אבל במידה מסוימת נשכח המימד הלבבי, המישור המחשבתי העוסק בכוונותיו של האדם. בנות ישראל במצרים עסקו בגירוי היצר, ייפו את עצמן כדי לעורר את הבעלים. וכל כוונתן הייתה להרבות צבאות-ישראל.

אנו לומדים מכאן – "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו".